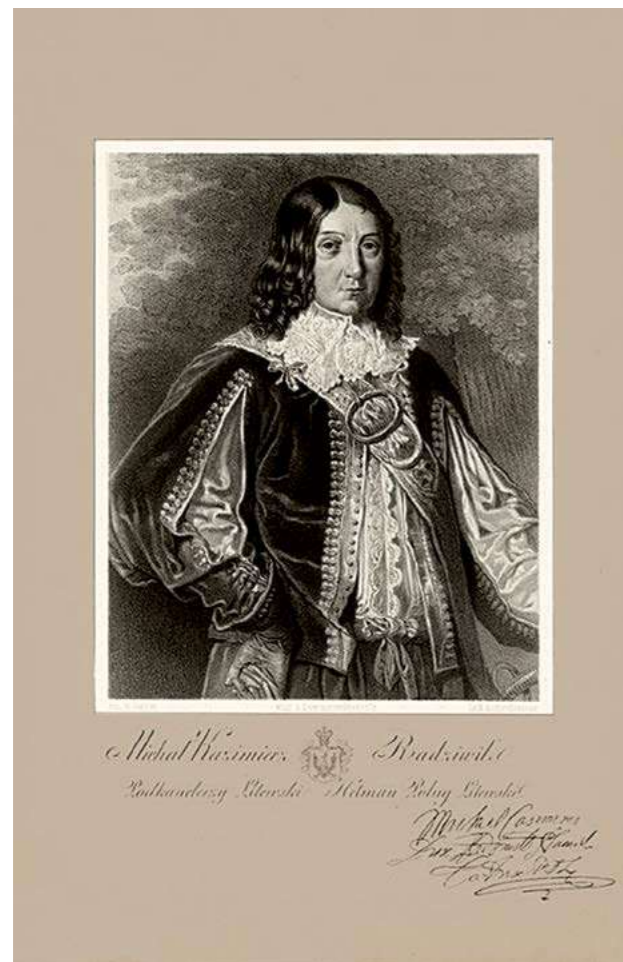

RADVILOS ŽUVELĖS MEILĖ URŠULEI. DIENORAŠČIO LIUDIJIMAI

Nesvyžiuje, ten, kur Dievo Kūno bažnyčioje guli papilkėję Radvilų giminės karstai, prasidėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės baroko epocha, kupina prieštaravimų ir kraštutinumų. Tad nenuostabu, kad greta dabartinės Radvilų mauzoliejiaus būklės aprašymo atsiranda ir Radvilų gyvenimo bei meilės tema. Pagal baroko tradicijas, šalia gyvenimo visada buvo mirtis, o šalia gedulo – gyvenimo džiaugsmas. Taip sukosi gyvenimo ratas ir Radvilų Nesvyžiuje.

Vienas iš Nesvyžiaus valdytojų buvo veiklus ir ūkiškas Vilniaus vaivada ir Didysis Lietuvos etmonas Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė (1702–1762). Jis beveik visą gyvenimą rašė dienoraštį, kuris apima 1719–1761 metų laikotarpį. Dienoraščio puslapiuose gausu informacijos apie jo keliones, socialinius ryšius, pramogas, politinę karjerą, bylinėjimąsi, seimų ir seimelių veiklą, pokylius ir šeiminių gyvenimų. Dienoraštis nebuvo privatus, rašytas tikintis, kad iš jo sūnus Karolis Stanislovas Radvila Ponas Mielasis sužinos apie savo tėvo kasdienes darbus ir rūpesčius, tad privataus gyvenimo detalių jame nedaug. Vis dėlto kantrus skaitytojas tarp šimtų sausų ir dalykiškų įrašų atras ir jaudinančių asmeninio gyvenimo pėdsakų.

Jaunasis Radvila Žuvelė, nepaisydamas reiklios ir valdingos motinos Onos Kotrynos Sanguškos Radvilienės valios, pats pasirinko sau žmoną – Prancišką Uršulę Višniovecką. Keliose dienoraščio ištraukose aprašoma Radvilos Žuvelės ir Pranciškos Uršulės pažintis, santykių užuomazga, pirmoji vestuvinė naktis.

Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė (1702–1762) – Vilniaus vaivada, didysis LDK etmonas, Nesvyžiaus valdytojas. Henriko Ašenbrenerio ir Vaitiekiaus Gersono litografija. XIX a. vid. Saugoma Lietuvos dailės muziejuje.

1725-01-03

Atsigavau [prieš tai rašyta, kad sirguliavo – V. V.], kunigaikštienė [motina Ona Kotryna Sanguška Radvilienė – V. V.] prastai jautėsi, nes pyko, kad nusprendžiau susipažinti su Krokuvos vaivadaite [Pranciška Uršule Višniovecką – V. V.] ir, jeigu patiks, siekti jos rankos, o motina man to nelinkėjo. Šis mano ketinimas išaiškėjo taip: atėjo laiškas, kuriame buvo rašoma, kad kunigaikštė Krokuvos vaivadaite sužadėta su Lenkijos pataurininuku Ževuskiu, lauko etmono ir Palenkės vaivados sūnumi. Mane ši žinia sukrėtė. Tai pastebėjusi labai akyla mano motina nuolat klausinėjo, kas man darosi. Aš nieko nepasakojau ir neprisipažinau, taip ši diena ir baigėsi. Kitą dieną ji įkalbėjo mano seserį Teklę, kuri ne dėl klastos, bet vykdydama motinos valią, pradėjo manęs klausinėti, kodėl skaitydamas laišką taip persimainiau. Aš, iš sesers klastos nesitikėdamas, atsakiau: „Visoje Lenkijoje buvo tik viena man taip tinkanti nuotaka, kaip panelė Krakovska¹, ištekęsianti už Denhofo², bet ir tos netenku, tai kaipgi nesielvartausiu?“

„O jūs norėtumėte vesti kunigaikštę?“ Aš atsakiau: „Žinoma, aš labiau pageidaučiau vesti ją nei užsienietę.“ „O kuo bloga užsienietė?“ (O tai

- 1 Sofija Seniavska, Krokuvos kašteliono Adomo Seniavskio duktė.
- 2 Stanislovas Denhofas, LDK lauko etmonas.

buvo Torno kunigaikštė Šulcbach³, Radvilų kraujo Neuburgo kunigaikštienės vyro sesuo, kurią man motina labai piršo). [Po pažinties su ja Radvila dienoraštyje pažymėjo: „1723-07-16: <...> Dama mandagi, protinga, keleriais metais už mane vyresnė ir ne itin graži, pamatęs ją pirmą kartą, supratau, kad Dievas man jos neskyrė.“ – V. V.]. Aš atsakiau: „Labai negraži (o tai buvo tiesa) ir gerokai už mane vyresnė.“ Vos tai sužinojusi, sesuo iškart pranešė motinai, kuri, viską išsiaiškinusi, jau trečią dieną verkia ir labai serga. Šiandien įsakė mane pakviesti ir išsyk puolė atkalbinėti: „Koks lengvabūdiškumas – įsimylėti moterį jos nepažįstant!“ Aš atsakiau, kad tai visapusiškai tinkama dama, tad galiu su ja susipažinti, o jei patiks, tuomet galbūt ir įsimylėsiu, ir nieko daugiau neprašau, tik leisti man vykti susipažinti. Neturėdama ką atsakyti į tokius teisingus mano samprotavimus, piktai paklausė: „Kada ketinate išvykti?“ Atsakiau, kad po sesers vestuvių, ir į tai nesulaukiau jokio atsako.

1725-01-10

Po pietų vyskupas⁴ išvyko į Januvą. Mes nešokome, nieko nesiėmėme, nes kai tik mano motina pamatė, kad ketinu išvykti savais keliais, pasijuto silpnai. Paskleidžiau kalbas, kad keliauju į Peremislio teismus.

1725-01-15

Ketinau vykti į Olyką, tačiau visad mano ketinimams prieštaravusi motina sugalvojo, kad vyčiau kartu su ja į Varšuvą (palydėti feldmaršalo šeimą [Jokūbą Flemingą ir Radvilos seserį Teklę – V. V.]), šito negalėjau atsisakyti⁵, tačiau iškėliau sąlygą, kad iš Varšuvos važiuosiu tiesiai į Olyką. Leido. Savo dvariškius su maršalu išsiunčiau rytoj.

1725-01-16

Ryte mano dvariškiai ir vežimai išvyko į Peremislį, o Varšuvoje jie turi atplėšti mano nurodymą, kuriuo juos nukreipiu į Olyką.

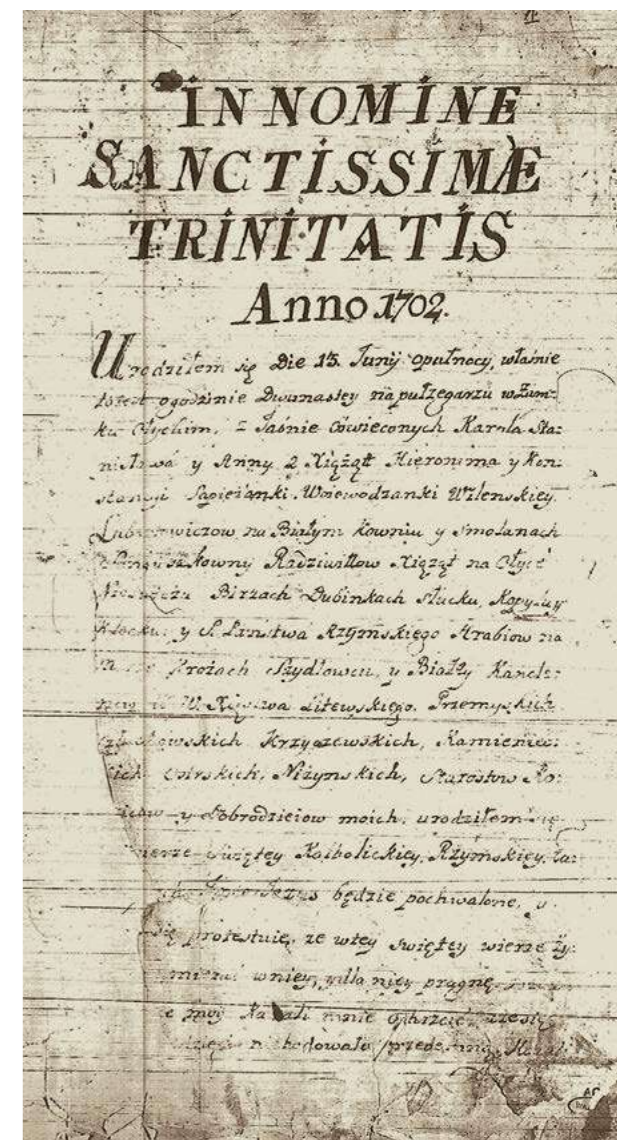
1725-01-23

Sunkiai sekėsi išvykti, nes jos malonybė kunigaikštienė nusprendė mane lydėti iki Liublino: tik tam, kad vilkintų laiką, ir nespėčiau pas kunigaikščius Višnioveckius Užgavėnėms. Atsisveikinę su feldmaršalo šeima, išvykome su mano motina kunigaikštienė iš Varšuvos.

3 Elžbieta Augustė Wittelsbach.

4 Lucko vyskupas Steponas Boguslavas Rupnevskis.

5 Ištekingos šeimos narės palydėjimas į naująją šeimą buvo svarbi to meto tradicija.

Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės dienoraščio faksimilė. Saugoma Vyriausiam senųjų aktų archyve Varšuvoje AGAD, Archiwum Radziwiłłów 354, dz. VI, sygn. II-80a.

1725-01-24

Nakvojame Mnišove. Ten nauji prasimanymai, choleros [keiksmas – V. V.], verksmai, motina pradėjo sirgti.

1725-01-25

Sėdime Mnišove visą dieną.

1725-01-29

Labai užsispyriau važiuoti, įsiutusi motina išvyko į Bialą, o aš – savo keliu.

1725-01-31

Nakčia sėkmingai pasiekėme Olyką. Iškart parašiau savo dėdei kunigaikščiui Pauliui Sanguškai, LDK dvaro maršalui, prašydamas pagalbos supažindinant mane su kunigaikštė. Kunigaikštis gyveno Stepanyje, o Krokuvos vaivados šeima Čartoriske [netoliese esančios rezidencijos – V. V.].

1725-02-06

Ryte išvykome, pusiaukelėje ilsėjomės, pavakary pasiekėme Čartoriską, apsistojome kunigaikščių Krokuvos vaivadų Jonušo ir Teofilės Višniovecių dvare. Sutikome ten LDK kanclerį Mykolą Servacijų Višnioveckį, ponus Motiejų ir Veroniką Micelskius ir daug kitų svečių. Pasveikinau kunigaikštį Krokuvos vaivadą, pasitikusį mane ant laiptų kartu su savo žmona, kurią, nors ir pažinojau, tačiau buvau pamiršęs, nes mačiau tik jaunystėje. Su ja ėjo besilaukianti ir nelabai graži ponia Miastovska Horačevska. Palaikiau ją kunigaikštyte vaivadaite; vaivadienė atsistojo prie židinio ir pradėjo mane kalbinti, neleidama apžvelgti kambario ir pamatyti prie lango stovinčios vaivadaitės. Aš tarsi su kunigaikštie nekalbu, o pats į Horačevską žvilgčioju ir vis pagalvoju: *que la curiosité est biens payer*⁶, reikėjo motinos klausytis, o dabar pakliuvau į tokią bėdą. Netrukus atėjo ponas Horačevskis ir klausia manęs, ar jau susipažinau su kunigaikštyte. Aš atsakau: „Prašu mane pristatyti“, nes jau buvo praėjęs pusvalandis po mano atvykimo. Jis palydėjo mane iki kunigaikštystės, pamačiau, kad ji jauna ir graži, tačiau kambariai buvo prastai apšviesti. Netrukus nuėjome vakarieniauti, stalas buvo didžiulis, ir nors žvakių buvo daug, aš ir ten negalėjau gerai įžiūrėti, nes kunigaikštystę pasodino kitam stalo gale. Prie žvakių pamačiau tik tiek, kad veidas gražus, bet akys kreivos. Po vakarienės kunigaikščio kambaryje susėdome už lovos, kur tamsiau, kunigaikštystė kalbėjo mažiau už kitas damas. Tą vakarą negalėjau įvertinti nei jos grožio, nei proto. Nuėjome nakvoti, ir aš visą naktį nemiegojau, galilėdamasis, kad čia atvykau.

1725-02-07

Pavargau po neramios bemiegės nakties, nusprendžiau grįžti į Olyką ir atsikvyti šitos minties [vesti Prancišką Uršulę Višniovecką – V. V.]. Ryte atėjo mano dėdė maršalas ir klausia: „Ar dama tau patiko?“ Neprisipažinau, kad nepatiko, pasakiau, kad graži, tačiau ne man, nežinau, ką daryti, bet prašau man leisti išvykti į Olyką. Kunigaikštis atsakė, kad šiandien liksime čia. Sutikau, tačiau pasakiau, kad turiu savų reikalų ir čia Užgavėnių nepraleisiu. Po to apsirengiau, nuėjau į kambarį pas motiną kunigaikštienę pokalbiui, tuomet atėjo Poznanės taurininkas ir klausia: „Ar buvotė pas kunigaikštystę kambaryje?“ Atsakiau, kad nebuvau, nes nežinau kur. „Ogi štai čia yra kunigaikštystės miegamasis.“ Paprašiau, kad mane

6 Kaip brangiai kainuoja smalsumas (pranc.).

Uršulė Pranciška Višniovecką Radvilienė (1705–1753) – teatro Lietuvoje pradininkė, pirmoje išvertusi Moljero kūrybą į lenkų kalbą. Nesvyžiaus ponia, čia įsteigusi privatų teatrą. Nesvyžiaus rūmų dailininko Hiršo Leibovičiaus grafikos darbas. 1747–1758 m. Saugoma Varšuvos nacionaliniame muziejuje. Prieiga internetu: <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=32006>

nuvestų. Įeiname, kunigaikštystė klūpi lovos kojūgalyje ir meldžiasi. Pakerėjo, žavi kaip Diana; pradėjau su ja kalbėtis, paėmiau jos prancūzišką knygą, atsivertęs pamačiau parašyta: „Pabaik, ką pradėjęs, o aš tau padėsiu.“ Parodžiau šį tekstą jai ir tariu: „Ar leisite, geradare kunigaikštyte, pasielgti, kaip čia parašyta?“ Atsakė: „Jei tokia bus jūsų kunigaikštiška valia.“ Aš pabučiavau jai ranką ir nuo tos akimirkos baisiai pamilau, daug su ja kalbėjomės. Nuėjome pietauti, valgiau mažai, sotinausi mieląja kunigaikštyte. Po pietų maršalas klausė manęs, ar pasiliksiu Užgavėnėms, aš jo prašiau, kad pasiliktumė, nes dabar galvojau kitaip nei ryte – atradau daug kunigaikštystės pranašumų. Kas akimirka vis labiau buvau tikras dėl savo sprendimo, o nuėjęs miegoti supratau, kad jei yra Dievo valia, tai jos išvengti neįmanoma. Vakar naktį nemiegojau iš išgąščio, nežinau, ar šių naktį pavyks užmigti iš susižavėjimo.

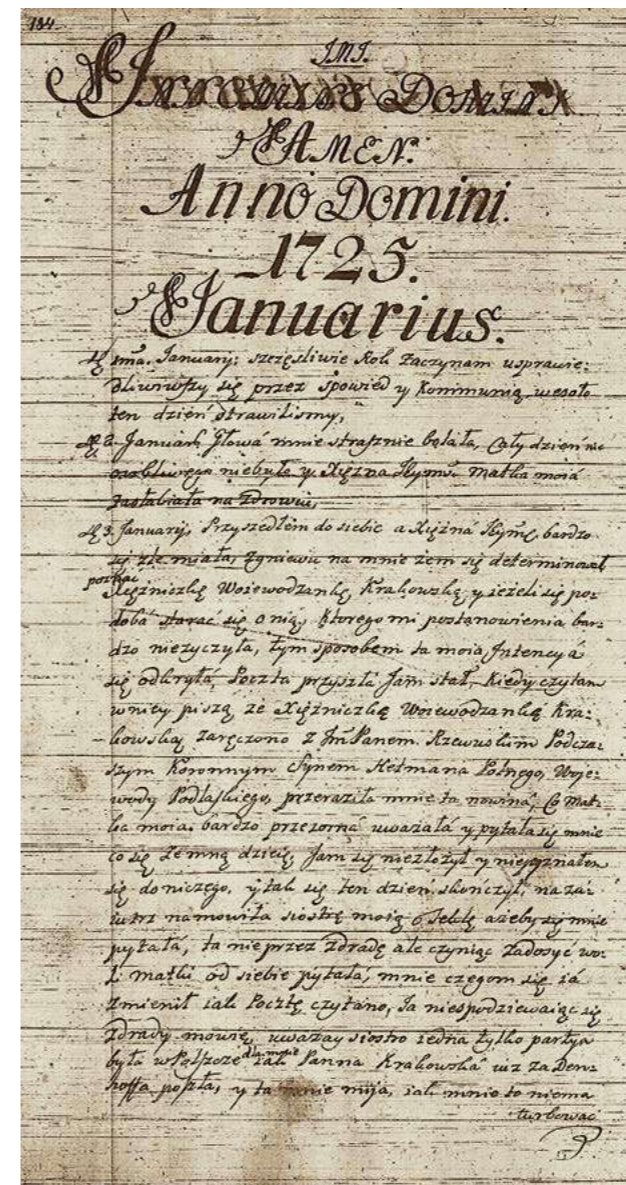
Vėlesniuose įrašuose Radvila rašo daug kalbėjusių su Pranciška Uršule, jie radę daug bendrų temų, šokę ir kitaip kartu leidę laiką. Dienoraščio įrašuose junta-

mas didiko susižavėjimas savo išrinktąja, ji vadinama karaliene. Pagaliau tėvai, paklausę jos nuomonės ir gavę teigiamą atsakymą, pradėjo ruošti vedybinę sutartį, o tuo tarpu:

1725-02-10

<...> Po pietų, kai likome vieni, daviau kunigaikštytei savo žiedą, nuėmiau nuo piršto josios ir, bekeisdamas žiedus, kampe prie lango pirmą kartą per jėgą ją pabučiavau <...>.

Na, liko nelengva užduotis pranešti naujieną apie sužadėtuves Radvilos motinai, – ji net iki 1727 m. gana šaltai priėmė savo marčią, tačiau kai pasaulį išvydo poros pirmagimis Mykolas, kuris po kelių mėnesių buvo išsiųstas auklėti močiutei, ji atlyžo. Ona Kotryna Sanguška Radvilienė vaikaitį labai mylėjusi, deja, berniukas mirė, sulaukęs dvejų metų.

Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės dienoraščio faksimilė. Saugoma vyriausioje senųjų aktų archyve Varšuvoje AGAD, Archiwum Radziwiłłów 354, dz. vi, sygn. ii-80a.

1725-04-22

Ryte karietomis važiuoju į Kremenecą, karietoje sėdėjo mano motina ir kunigaikštienė Krokuvos kaštelionienė⁷. Priekyje – mano mylima Pranciška Uršulė Višniovecką ir aš, tačiau man taip skaudėjo galvą, kad nieko nepamenu. Atvykome į bažnyčią, ten prie altoriaus mūsų laukė Lucko vyskupas Rupnevskis, atlikome išpažintį, po to priėmėme Švč. Sakramentą ir buvome palaiminti. Ta pačia tvarka grįžome į Bialo Krinicos pilį, aš dėl stipraus galvos skausmo nuėjau miegoti ir miegojau iki vėlumos, prieš vidurnaktį mane pažadino, ir jau buvau sveikas. Kopolyčioje sėkmingai buvome sutuokti Lucko vyskupo. Prabalbą sakė kunigas Vincentas Suchockis, buvo labai iškilminga vakarienė, po kurios vyko šokiai, fejerverkas. Paryčiais nuėjome miegoti, aš buvau sąžiningai jokios moters nepažinęs, žmona mano taip pat buvo skaisti, tad buvome tiek pavargę, kad užmigome.

1725-04-23

Diena praėjo taip pat iškilmingai. Stengiausi anksčiau nueiti miegoti, tad iš karto nuskyčiau jos nekaltybę ir padėkojau Dievui, kad tokią skaisčią man davė mergelę, kurią Dievas tesaugo, kad ji mane ir palaidotų.

Deja, nutiko kitaip. Veikli, teatro tradiciją Lietuvoje pradėjusi Uršulė mirė anksčiau už savo vyrą – 1753 m. Per 28 santuokos su Radvila Žuvelė metus ištvėrusi daugybę persileidimų, palaidojusi kelis savo vaikus, ji kartu su vyru sumaniai tvarkė Nesvyžiaus rezidenciją, įkūrė ten privatų teatrą, pati rašė pjeses, vertė Moljero kūrybą, statė spektaklius. Visą laiką buvusi ištikima vyro bendražyge, tad dienoraštyje šis ne kartą jai skyrė gražių žodžių.

Parengė ir iš lenkų kalbos vertė Vika Veličkaitė

LOVE OF 'RYBENKO' RADZIWIŁŁ FOR URSZULA. EVIDENCE FROM DIARIES

One of the rulers of Nesvizh, Voivod of Vilnius and Grand Hetman of Lithuania, Michał Kazimierz 'Rybenko' Radziwiłł (1702–1762), kept a diary for nearly his entire life. This diary covers the period of 1719–1761. The pages of the diary contain information on his travels, social connections, entertainment, political career, litigations, activities of the Seimas, banquets and family life. Among hundreds of dry and matter-of-fact records we can find emotional traces of his personal life. The excerpt published here talks about how, in his youth, 'Rybenko' Radziwiłł, ignoring the will of his overbearing mother, chose his own wife – Urszula Franciszka Wiśniowiecka.

7 Čia gali būti įsivėlusai raštininko klaida, greičiausiai kalbama apie Pranciškos motiną Krokuvos vaivadienę, o ne kaštelionienę.